

Повећан број суђења за заштиту узбуњивача

Судови у Србији примили су прошле године 152 нова предмета у вези са заштитом узбуњивача, што је за тридесет више него у 2018. години, наводи се у годишњем извештају о раду судова који је објавио Врховни касациони суд.

У извештају се наводи да је на крају 2019. године остало нерешено 60 предмета ради заштите узбуњивача од одмазде због обелодањивања информација у складу са Законом о заштити узбуњивача.

Врховни касациони суд наводи да иако ови предмети нису бројни, „њихов је значај велики, с обзиром на то да је остварење права на узбуњивање, као људског права које штити слободу говора, од значаја за владавину права и развој сваког демократског друштва“.

Врховни суд упозорава и да је „без обзира на то што су ови предмети хитни“, на крају 2019. године остало нерешено и 13 предмета у којима поступак није окончан ни после три године рачунајући од дана подношења иницијалног акта, па је „неопходно да председници судова предузму посебне мере ради убрзања поступка у овим старим предметима“. ■

ИЗВЕШТАЈ О ПРЕДМЕТИМА У ВЕЗИ СА ЗАШТИТОМ УЗБУЊИВАЧА ЗА ПЕРИОД ОД 01.01.2019. ДО 31.12.2019. ГОДИНЕ

Редни број	Назив суда	Материја	Број судија у материји	Нерешено на почетку	Укупно примљено	Укупно у раду	Укупно решено	Нерешено на крају	
								Остало у раду као нерешено	Трајање поступка од иницијалног акта преко 36 месеци
1	Врховни касациони суд	Рев-уз	6	2	6	8	2	6	1
		Рев2-уз	2	3	4	7	5	2	1
УКУПНО				5	10	15	7	8	2
1	Апелациони судови	Гж-уз	22	1	41	42	36	6	3
		Гж1-уз	16		17	17	17		
2	Виши судови	П-уз	17	37	35	72	43	29	7
		Ппр-уз	1	4	19	23	21	2	
3	Основни судови	П1-уз	4	13	5	18	13	5	1
4	Управни суд	У-уз	17	4	17	21	14	7	
5	Прекршajни апелациони суд	Прж-уз	4		5	5	4	1	
6	Прекршajни судови	Пр-уз	2	4	3	7	5	2	
УКУПНО ЗА СВЕ СУДОВЕ БЕЗ ВРХОВНОГ КАСАЦИОНОГ СУДА:				63	142	205	153	52	11
УКУПНО ЗА СВЕ СУДОВЕ:				68	152	220	160	60	13

Дисциплински поступак као одмазда

Милан Павлица

У пракси Саветовалишта за узбуњиваче чести су случајеви у којима је један од видова одмазде према узбуњивачима вођење дисциплинског поступка који се завршава без санкција за узбуњивача. Некад послодавци ове поступке воде заиста у намери да казне узбуњивача, а некад само да би узбуњивача заплашили, дестабилизовали, а потом и стигматизовали као проблематичног.

Мотив послодавца за вођење дисциплинског поступка против узбуњивача је јасан: „Кад си ти покренуо поступак против мене, сад ћу ја против тебе; наћи ћу ти неку ману, нико није кроз чист“. Често и саме колеге узбуњивача, сврставајући се на страну послодавца прогонитеља, оправдавају овакве поступке стављајући узбуњивача под лупу: „Он је нашао да нешто каже, а и сам је грешан“.

Наш Закон о заштити узбуњивача не прописује вођење дисциплинског поступка као штетну радњу саму по себи која заслужује заштиту од стране суда. Закон само наводи у члану 21 да послодавац не сме чињењем или нечињењем да стави узбуњивача у неповољнији положај у вези са узбуњивањем. Ова општа одредба се у истом члану прецизира навођењем нарочитих случајева стављања у неповољнији положај, између осталог изрицањем дисциплинских мера и казни. Дакле, наш закон прецизно санкционише ситуације у којима се одмазда послодавца своди на дисциплински поступак окончан санкцијом.

А шта се дешава у случајевима кад се поступак не оконча санкцијом? Када је вођен само да би се узбуњивач ставио под притисак због извршеног узбуњивања?

У пракси судова у Сједињеним Америчким Државама недавно се јавио један случај који се бавио управо овим питањем.

Леонард Систек био је један од директора у Служби за ратне ветеране у Денверу, држави Колорадо. Током свог рада уочио је да се одређена средства „паркирају“ на посебне рачуне пре коришћења што је незаконита пракса. Извршио је унутрашње узбуњивање генералном инспекторату за ратне ветеране. Недуго после тога, Систека је саслушала једна комисија која је истраживала наводе о сексуалном узнемиравању у његовом пословном окружењу. Током саслушања Систек је схватио да је и сам предмет истраге. Обавестио је то томе инспекторат сматрајући да је ова истрага одмазда због учињеног узбуњивања.

Истрага је окончана налазом да Систек, иако је могао, није пријавио колегу који је био крив за сексуално узнемиравање и да је због тога одговоран. Издат му је укор који у пракси америчких војних органа онемогућава даље напредовање. Већ следеће године овај укор му је одлуком вишег органа избрисан из евиденције, без образложења. Исте године генерални инспекторат је утврдио да су Систекови

наводи из унутрашњег узбуњивања били тачни. Систек је водио поступак пред Управним судом, захтевајући заштиту као узбуњивач, а пошто у томе није успео, обратио се федералном суду. У међувремену се пензионисао.

У својој одлуци с почетка априла 2020. године, Федерални апелациони суд оставио је на снази одлуку Управног суда. Федерални суд је навео да „осветничка истрага, сама по себи, не представља штетну радњу која заслужује заштиту“ по америчком закону о заштити узбуњивача који раде за федералну владу. Суд је даље навео да је амерички Конгрес намерно изоставио овакве истраге из листе штетних радњи дефинисаних законом.

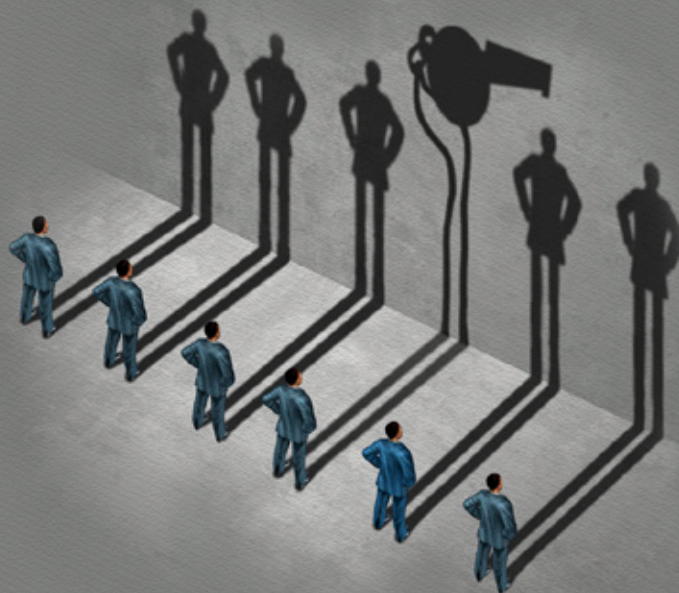
Иако је тужилац Систек инсистирао да је вођење истраге против њега довело до непријатељског радног окружења у којем се налазио, суд је овакве наводе одбацио уз објашњење да би се свака врста истраге могла сматрати одмаздом уколико би се усвојило Систеково виђење. Суд признаје да истрага може бити штетна радња, али само уколико је или резултирала неком санкцијом, или је удружена са другим штетним радњама представљала неку врсту фронта против узбуњивача.

Ова одлука дочекана је у америчким медијима као преседан који ће утицати на будућу заштиту узбуњивача запослених у државним органима. Сматра се да ће се олакшати вођење тзв. „осветничких истрага“ против узбуњивача, који су према наводима самих узбуњивача, постали једно од главних оружја послодаваца против њих.

Што се Србије тиче, став правног саветовалишта Пиштаљке у вези са вођењем дисциплинских поступака против узбуњивача је јасан. Одговор на то да ли је одређени дисциплински

поступак штетна радња или не могу дати само околности конкретног случаја. Уколико правни проблеми узбуњивача у радном окружењу крећу након извршеног узбуњивања, а пре тога је он био радник без сличних проблема, јасно је да и само вођење дисциплинског поступка може представљати штетну радњу. Притом, нико не каже да узбуњивач извршеним узбуњивањем постаје недодирљив и да се на њега не примењују радна дисциплина, правилник о раду или Закон о раду. Већ да суд, на основу прикупљених доказа и исказа, може да закључи да ли је појединачни поступак вођен само зато што је узбуњивач претходно извршио узбуњивање. Ако је узбуњивач био узоран радник, а преко ноћи постаје проблематичан зато што је извршио узбуњивање, јасно је да заслужује заштиту.

Уосталом, терет доказивања у поступцима за заштиту узбуњивача је на послодавцу. Послодавац мора да докаже да дисциплински поступак није уследио због узбуњивања, већ да би био вођен и да узбуњивања није било. ■

СУДСКА ПРАКСА

Пресуда у корист узбуњивача Дивне Сакрације

Виши суд у Зрењанину пресудио је у корист узбуњивача Дивне Сакрације утврдивши да је она отпуштена из општинске управе Житишта јер је годинама указивала на незаконитости у њеном раду. Пресудом коју је донела судија Војислава Веселиновић наложено је општини Житиште да због повреде части и угледа, односно претрпљених душевних болова, узбуњивачу исплати 200.000 динара као и да ову пресуду о свом трошку објави у листу „Политика“ и на порталу „Житиште онлајн“. У пресуди на коју општина има право жалбе наводи се и да је општини Житиште забрањено да понови штетну радњу и предузима друге такве радње према Дивни Сакрацији.

Дивна Сакрација у општини Житиште ради више од тридесет година и дуго указује на разне неправилности у вези са вођењем матичних књига, као и на то да је начелник управе приликом избора на то место доставио лажно уверење о траженом радном искуству.

Ове незаконитости Сакрација је редовно пријављивала Управној инспекцији која више пута по њеној пријави вршила надзор у Житишту. Ванредном контролом од пре две године управни инспектор је утврдио да је Дивна Сакрација узбуњивач, те да је извршила и унутрашње и спољашње узбуњивање. Инспектор је тада упозорио начелника управе да је законом забрањено вршење штетних радњи према узбуњивачу. Уместо да поступи по Закону о заштити узбуњивача и укине решење којим је Сакрација премештена на ниже радно место, начелник је после инспекцијске контроле донео нови акт којим ју је оставио без посла.

Формални разлог отпуштања узбуњивача Сакрације била је нова систематизација и наводна рационализација пословања општине. Овај метод за обрачун са узбуњивачима се понавља из случаја у случај. Пракса Пиштаљке, која је заступала на десетине узбуњивача, показала је да судови у Србији у великом проценту не наседају на овакве „подвале“ послодаваца приликом

отпуштања или премештања узбуњивача. У то није поверовала ни судија Веселиновић.

У пресуди се између осталог наводи: „Све раније утврђене чињенице у току поступка, а које се односе на претходни ток ствари у смислу вршења

узбуњивања од стране тужиље, премештање тужиље на друга радна места, измена правилника о организацији и систематизацији радних места указују на чињеницу да је измена Правилника о систематизацији радних места и укидање радног места на којем је тужиља била распоређена израз намере да се тужиља стави у неповољнији положај због извршеног узбуњивања“.

Одмазду над Сакрацијом због њеног узбуњивања зрењанински виши суд препознао је и пре ове пресуде када је донео решење о привременој мери којим је наложено да се узбуњивач врати на посао у општинску управу. Одговорни у Житишту су игнорисали ову судску меру да би после дуго натезања и могуће новчане казне узбуњивача послали у месну канцеларију у оближњем селу. ■

Одштета од 11 милиона долара

Ревизорска кућа „Ернст и Јанг“ (ЕУ) мора да исплати 10,8 милиона долара одштете некадашњем партнеру у тој компанији Амџаду Рихану као одштету за незаконити отказ. Док је радио за ЕУ у Дубаију, Рихан је 2012. открио да је водећа фирма за трговину златом „Калоти“ исплатила више од пет милијарди долара у готовини и посумњао да је реч о прању новца. Он је то пријавио својим шефовима, али уместо да о злочину обавесте надлежне органе, руководиоци ЕУ отпустили су Рихана.

Каснијом истрагом утврђено је да је „Калоти“ прао новац од дроге продаване у Европи. У априлу је британски суд пресудио да је Рихан добио отказ због узбуњивања и досудио му одштету на основу плате коју је имао и изгубљене повишице и напредовања које је могао да очекује.

„Овим је за мене и моју породицу окончана готово седмогодишња агонија. Живот ми је преокренут наглавачке јер сам жестоко и сурово кажњен зато што сам хтео да свој посао радим етички, професионално и у складу са законом“, изјавио је Рихан.

ЕУ је у изјави за Би-Би-Си саопштио да је „изненађен и разочаран одлуком суда“ и да ће уложити жалбу. ■

Какву заштиту имају узбуњивачи у суседним земљама

Кад је Србија 2014. године усвојила Закон о заштити узбуњивача, само је Босна и Херцеговина пружала законску заштиту узбуњивачима. По закону усвојеном 2013. године, узбуњивачи који раде у органима и институцијама на државном нивоу (укупно око 30.000 људи) имају право на заштиту ако пријаве корупцију. Заштита, међутим, није судска као у Србији већ административна и пружа је Агенција за превенцију корупције и координацију борбе против корупције (АПИК).

Касније су (2017) законе усвојили Република Српска и 2018. Дистрикт Брчко, који има сопствену законодавну власт. Оба закона односе се на пријављивање корупције, Дистрикт Брчко нуди административну заштиту а РС судску. Није познато да ли је неки узбуњивач у Босни и Херцеговини заиста и добио заштиту.

Хрватска је прошле године усвојила Закон о заштити пријавитеља неправилности и прописала судску заштиту врло сличну оној у Србији. Као и српски закон, овај пропис не ограничава се на корупцију, али за разлику од српског закона дефинише овлашћени орган за спољашње узбуњивање – Пучког правобранитеља (омбудсмана).

У извештају правобранитеља за прошлу, непуну годину примене закона, наводи се да су очекивања пријавитеља била велика, „јер су сматрали да ће по ЗЗПН-у бити заштићени ако пријаве било коју неправилност, па и повреде појединачних права, што ипак не улази у домен овог закона“.

КОМЕНТАР

Пише:
Владимир Радомировић
главни
уредник
Пиштаљке

У извештају се наводи да су сви поступци у току, да је закон још нов, али се најављује да ће овај орган добити довољно средстава да ојача рад на пријавама звиждача и да ће се током 2020. године показати ефикасност самог закона.

Подаци о судским поступцима још нису доступни, али је Хрватска у закон унела битне одредбе да звиждачи не плаћају судске таксе и да се у судски поступак могу умешати организације које се баве борбом против корупције или заштитом људских права.

Црна Гора је такође прописала овлашћени орган за спољашње пријављивање, Агенцију за спречавање корупције, али одредбе о административној и судској заштити у закону нису најјасније па не треба да чуди податак који је изнела сама агенција да је од 2017. године свега четворо узбуњивача добило заштиту ове агенције.

Косово је такође усвојило закон о заштити узбуњивача 2018. године, и њиме је заменило накарадни „Закон о заштити доушника“ из 2011. године који је већ и самим називом упућивао на погрешне закључке и никада није био примењен. Новим законом прописана је судска заштита али је у последњем тренутку из нацрта избачена одредба о привременој мери (која се показала ефикасном у остатку Србије). Није могуће пронаћи податке да је на Косову иједан узбуњивач добио заштиту.

Већ из овог кратког прегледа јасно је да су у суседним државама и областима углавном усвојени закони који не нуде пуну заштиту узбуњивачима и зато не треба да чуди да су резултати њихове примене слаби. Србија се може похвалити и јаким законом и солидном применом, али то није довољно. Узбуњивачи и они који размишљају да ли да пријаве неку незаконитост морају да буду уверени да ће добити подршку институција и друштва.
